

Wiesław Przygoda

"Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła współczesnego : studium teologiczno-pastoralne", Marek Fiałkowski, Lublin 2010 : [recenzja]

Collectanea Theologica 81/2, 229-232

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

złu moralnym oraz wadach głównych. Jakże jest to pouczający znak rozeznania człowieka.

Wydaje się, że książka ks. prof. Mirosława Mroza jest pewną twórczą propozycją odpowiedzialnego spojrzenia na wielość ludzkich postaw, które mają swe odniesienia etyczno-moralne. Refleksja wokół myśli św. Tomasza z Akwinu winna wyzwać twórcze zaangażowanie dla dobra wspólnej rodziny ochrzczonych, i to niezależnie od ich dróg powołania. Ostatecznie bowiem antropologiczny fundament jest wspólny, co więcej, typowy dla każdej osoby ludzkiej.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz-Warszawa

Marek FIAŁKOWSKI OFMConv., *Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła współczesnego. Studium teologiczno-pastoralne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, ss. 407.

Recenzowana książka, rozprawa habilitacyjna o. M. F i a ł k o w s k i e g o OFMConv, jest monografią o dużym walorze poznawczym i praktycznym, a przez to znaczącą w dorobku polskiej teologii pastoralnej. Chociaż po II Soborze Watykańskim, a następnie po ogłoszeniu przez Jana Pawła II posynodalnej adhortacji apostolskiej *Christifideles laici* pojawiło się, zarówno na Zachodzie, jak i w Polsce, wiele ciekawych opracowań na temat teologii laikatu, zadań apostolskich świeckich w świecie oraz ich miejsca i roli w Kościele, brakowało dotąd całościowego i aktualnego studium na temat formacji chrześcijańskiej katolików świeckich. Wśród polskich teologów można wskazać kilku autorów zajmujących się różnymi aspektami formacji głównie apostolskiej i duchowej świeckich. Należą do nich E. Weron, A. L. Szafrński, A. Zuberbier, F. Blachnicki, J. Zabłocki, W. Słomka, M. Mikołajec, R. Kamiński, J. Dyduch, T. Borutka i inni. Jednak dotychczas nikt nie stworzył tak znaczącej, wieloaspektowej i pogłębionej syntezy zagadnienia formacji chrześcijańskiej katolików świeckich, jak uczynił to w recenzowanej książce o. M. Fiałkowski. Szczególnej aktualności recenzowanemu dziełu dodaje fakt, że refleksja w nim zawarta ma charakter teologiczno-pastoralny, co oznacza, że jest ukierunkowana na wskazania praktyczne dotyczące realizacji formacji katolików w Kościele rozumianym jako wspólnota.

Już przed II Soborem Watykańskim, a tym bardziej po jego zakończeniu, wielu teologów na Zachodzie postulowało poszerzenie możliwości prawnych zaangażowania katolików świeckich w życie i działalność zbawczą Kościoła (Y. Congar, G. Philips, K. Rahner, F. Klostermann, H. U. von Balthasar,

E. Schillebeeckx, G. Thils). Postulat ten faktycznie wprowadzono w życie w większości krajów zachodnich przez powołanie nowego zawodu referenta lub asystenta pastoralnego, przewidzianego dla wykształconych na uniwersyteckich wydziałach teologicznych świeckich teologów. Niestety, oczekiwania związane z tym strategicznym posunięciem biskupów wielu Kościołów lokalnych na Zachodzie nie spełniły się. Zawodowi referenci i asystenci pastoralni nie tylko nie powstrzymali narastającej fali sekularyzacji, jaka przetoczyła się w drugiej połowie XX w. przez społeczeństwa zachodnie, ale wprowadzili wiele zamętu w strukturę hierarchiczną Kościoła, podejmując niejednokrotnie zadania przewidziane w prawie kościelnym dla wyświęconych szafarzy, co potwierdziła wydana 15 VIII 1997 r. przez Stolicę Apostolską międzydykasterialna instrukcja *Ecclesiae de mysterio*. Wydaje się, że główną przyczyną niewątpliwego kryzysu zaangażowania świeckich w życie i działalność zbawczą Kościoła, z jaką aktualnie mamy do czynienia w Europie i również w Polsce, jest zaniedbanie w teorii i praktyce pastoralnej gruntownej oraz całościowej formacji katolików świeckich. Toteż w kontekście nowych wyzwań ewangelizacyjnych, przed jakimi staje dzisiaj Kościół, a w tym również laikat, recenzowana rozprawa jawi się jako adekwatna odpowiedź środowiska pastoralistów polskich na potrzebę obecnego czasu (*kairos*). Książka M. Fiałkowskiego wypełnia słabo zagospodarowany w Polsce obszar refleksji teologiczno-pastoralnej i wpisuje się jako wartościowe dopełnienie i uwieńczenie wcześniejszych wycinkowych opracowań na ten temat.

Dużym walorem recenzowanej książki jest podjęcie refleksji na temat formacji chrześcijańskiej katolików świeckich w aktualnym kontekście historyczno-kulturowym i kościelnym. Z jednej strony uchły nieco postulaty dopuszczenia kobiet do urzędów kościelnych, istotnego wpływu świeckich na decyzje kościelne, uwzględnienia demokratycznych procedur przy wyborze kandydatów do stanowisk kościelnych. Postulaty tego typu były zgłaszane nie tylko przez zachowujących daleko idący dystans do ortodoksji teologów, ale także przez odolne ruchy świeckich typu: Wir sind Kirche, Kirche von unten czy Catholics for a Free Choice. Z drugiej strony upłynęło już kilkanaście lat od ogłoszenia przez Stolicę Apostolską wspomnianej wyżej instrukcji pastoralnej *Ecclesiae de mysterio*. Wprawdzie dokument, który zaraz po ogłoszeniu wywołał na Zachodzie burzę medialną i ostry sprzeciw wielu świeckich teologów, ma charakter bardziej jurydyczny niż teologiczny, to jednak oddaje on klimat i kierunek zmian w określeniu miejsca i roli katolików świeckich w Kościele. Wydaje się, że obecnie nadszedł właściwy czas nie tylko na pogłębioną refleksję teologiczną i pastoralną na temat roli katolików świeckich w budowaniu Kościoła-Wspólnoty, co podjął niedawno ks. W. Śmigiel (*Uczestnictwo wiernych świeckich*

w budowaniu Kościoła-Wspólnoty. Studium teologicznopastoralne w świetle nauczania Kościoła, Lublin 2010), lecz także na temat gruntownego przygotowania laikatu do ich roli w życiu i misji Kościoła, czego podjął się z dużym powodzeniem o. M. Fiałkowski. Warto podkreślić, że omawiane opracowanie uwzględnia aktualny stan i doświadczenie Kościoła w Polsce w zakresie formacji chrześcijańskiej katolików świeckich.

Konstrukcja książki jest logiczna i przejrzysta. Składa się ona ze wstępu, poprzedzonego wykazem skrótów, czterech rozbudowanych rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku angielskim. Rozdział pierwszy (s. 35-107) ma charakter wprowadzający i zawiera refleksję na temat podstaw teologicznych, na których opiera się chrześcijańska formacja katolików świeckich. Cenne jest w nim ukazanie pojęcia kapłaństwa wspólnego katolików świeckich leżącego u podstaw ich tożsamości chrześcijańskiej. W interesujący sposób autor przedstawił również sakramenty inicjacji chrześcijańskiej i sakrament małżeństwa, a także charyzmaty jako podstawy teologiczne formacji świeckich. Rozdział drugi rozprawy (s. 109-179) prezentuje cele formacji chrześcijańskiej katolików świeckich. Należą do nich najpierw pomoc katolikom w odkryciu ich specyficznego powołania Bożego a następnie przygotowanie ich do realizacji własnego posłannictwa w Kościele i świecie. Istotnym celem formacji świeckich jest również troska o zachowanie jedności życia duchowego i świeckiego, czyli życia zintegrowanego we wspólnocie Kościoła i w społeczności świeckiej. W rozdziale trzecim (s. 181-247) ukazane zostały środowiska formacji chrześcijańskiej świeckich. Trzeba to podkreślić, że autorowi udało się gruntownie przeanalizować współczesne dokumenty *Magisterium Ecclesiae* i ukazać zadania formacyjne rodziny, szkół i uniwersytetów katolickich, zrzesseń religijnych, a także Kościoła jako wspólnoty wierzących. Może to ostatnie środowisko nie zostało wystarczająco ostro oddzielone od poprzednich, ale wiadomo, że autorowi chodziło o zwyczajne struktury organizacyjne Kościoła, a zwłaszcza o parafie i diecezje, będące ważnym środowiskiem oddziaływania formacyjnego na wiernych świeckich. Interesująco prezentuje się rozdział czwarty (s. 249-342) zawierający refleksję na temat różnych wymiarów formacji chrześcijańskiej katolików świeckich. Autor za pomocą wnikliwej analizy przyjętych w rozprawie źródeł teologicznych ukazał przedmiot chrześcijańskiej formacji katolików świeckich. W finalnym rozdziale M. Fiałkowski odpowiada na pytanie, na czym w istocie polega formacja ludzka, duchowa, intelektualna i apostołska w odniesieniu do katolików świeckich.

Recenzowana książka ma charakter źródłowy i odznacza się przejrzystym tokiem argumentacji. Wywody swoje autor oparł na skrzętnie przytaczanych źródłach teologicznych, a zwłaszcza dokumentach Kościoła z okresu od II Soboru

Watykańskiego do 2010 r., co nadaje opracowaniu szczególnej aktualności. Na korzyść autora przemawia ponadto fakt, że chętnie sięga do źródeł historycznych w celu wyjaśnienia niektórych praktyk istniejących w Kościele współczesnym, co sprawia wrażenie, że jego wiedza ma solidne podstawy w gruntownym studium historyczno-pastoralnym. Zawierający 85 stronic zestaw bibliografii załącznikowej został wykonany poprawnie i wskazuje na bogactwo wykorzystanych w książce źródeł oraz szerokiej literatury przedmiotowej i pomocniczej. Szczególnie cenne w recenzowanej książce jest to, że autor poddał gruntownej analizie treść wielorakich dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła na temat laikatu, a konfrontując je z dotychczasową myślą zawartą w opracowaniach teologiczno-pastoralnych polskich i zagranicznych autorów, stworzył solidne i pogłębione kompendium wiedzy na temat formacji chrześcijańskiej katolików świeckich.

Do zalet książki o. M. Fiałkowskiego należy przejrzystość w układzie i konsekwentne rozwiązanie podjętego problemu naukowego, który domagał się wielokierunkowych analiz i refleksji o charakterze teologiczno-pastoralnym. Układ książki jest logiczny, spójny i spełnia wymogi piarstwa naukowego. Jej wartość polega na systematyzacji, świeżości spojrzenia, aktualności analizowanych zagadnień oraz ważkich dla teologii pastoralnej wnioskach. Pogłębione spojrzenie, logiczność i przejrzystość wyводу naukowego, wyraźna zasada porządkowania materiału badawczego, a także komunikatywny styl języka – to główne walory opracowania. W recenzowanej książce trudno dopatrzeć się jakichkolwiek błędów merytorycznych lub formalnych, albo językowych.

Książka M. Fiałkowskiego OFMConv stanowi cenny przyczynek naukowy dla szeroko rozumianej teologii pastoralnej, a szczególnie dla teologii laikatu. Czytelnik otrzymuje ciekawą i pogłębioną refleksję na temat kierunków i sposobów chrześcijańskiej formacji katolików świeckich. Książka uwzględnia współczesne rozumienie miejsca i roli katolików świeckich w urzeczywistnianiu się Kościoła pojmowanego w duchu posoborowej eklezjologii komunii, a także w aktualnym kontekście uwarunkowań społeczno-kulturowych realizacji misji zbawczej Kościoła w Polsce. Solidność metodologiczna oraz wielowymiarowość rozpracowania podjętego zagadnienia sprawiają, że odtąd każde nowe opracowanie na temat formacji chrześcijańskiej katolików świeckich nie będzie mogło obejść się bez konsultacji książki M. Fiałkowskiego. Stworzona przez niego synteza może okazać się cenną lekturą dla studentów wydziałów teologicznych, alumnów wyższych seminariów duchownych, a także pomocą dla duszpasterzy w zakresie formacji chrześcijańskiej katolików świeckich.